

OPETUKSEN ITSEARVIOINTI LUKUVUONNA 2002/2003

Maantieteen laitoksen toiminta-ajatus opetuksen ydinsisältöjen suunnittelussa ja koulutuksen toteutuksessa:

- *Sekä opettajat että opiskelijat kokevat laitoksen toimintaympäristön motivoivaksi, innostavaksi ja viihtyisäksi*
- *Opetus perustuu kansainvälisesti näkyvään ja arvostettuun tutkimukseen*
- *Laitoksella on tehty kansainvälisesti merkittäviä oppikirjoja ja osallistuttu kansainvälisiin toimitettuihin oppikirjaprojekteihin sekä tuotettu runsaasti omaa ajankohtaista oppimateriaalia*
- *Koulutuksessa ovat käytössä uusimmat menetelmät ja uusin tieto*
- *Opetuksessa on meneillään kansallinen verkottuminen (MAVY, Geoinformatiikka, Rural Studies)*
- *Opetussuunnitelma on jatkuva kehittämisprosessi, johon vaikuttavat sekä tieteenalan kehitys, opiskelijoiden ja valmistuneiden työmarkkinoilta antama palaute että laajemminkin yhteiskunnan tarpeet*
- *Opiskelijoilla on suuri valinnanvapaus tutkinnon sisällössä ja omaperäisiä valintoja tuetaan, koska ne avaavat parhaimmillaan uusia työmarkkinoita*
- *Opetus- ja tenttimuodot ovat monipuolisia*
- *Tasa-arvosuunnitelma ohjaa laitoksen toimintaa*
- *Kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä tuetaan opetuksessa*
- *Kansainvälinen opiskelijavaihto on vilkasta*
- *Yliopisto-opiskelijoiden harjoittelu on portti työelämään*
- *Opetuksessa annetaan ajankohtaiset IT- ja TVT-oppimisvalmiudet ja kannustetaan opetuskokeiluihin*
- *Laitoksen toiminta on yhteiskunnallisesti ja alueellisesti vaikuttavaa*

NYKYTILANNE

Oulun yliopiston maantieteen laitoksella on panostettu jo vuosien ajan tutkimuksen laatuun, opetuksen sisällön ja muotojen kehittämiseen sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden terävöittämiseen. Laitoksella katsotaan, että menestyvän laitoksen tulee tunnistaa edellä mainittujen seikkojen kiinteä yhteys. Tämä linja on ollut oikea; tunnustuksena sen toimivuudesta Oulun yliopisto on valinnut maantieteen laitoksen viitenä viimeisenä vuotena peräkkäin opetuksen sisäiseksi laatuyksiköksi. Opetuksessa käytetään uusimpia menetelmiä ja uusinta tietoa. Varsinkin informaatio-, tieto- ja viestintäteknikkaa on integroitu opiskelun työvälineeksi useilla opintojaksoilla, jolloin luennot ja harjoituskurssit ovat edelleen monipuolistuneet. Laitos on mukana mm. kansallisessa virtuaaliyliopistohankkeessa, valtakunnallisessa Rural Studies- verkoston toiminnassa ja suunnittelussa sekä matkailualan verkostoyliopiston toiminnassa. Laitoksen opetuksen kehittämistyöryhmän toiminta on ollut aktiivista.

1. TENTIT JA OPPIMISEN ARVIOINTI

Maantieteen laitoksen nykyinen tenttijärjestelmä toimii hyvin. Tenttitilaisuuksia järjestetään lukuvuoden aikana kolmen

viikon välein ja kesällä kesäyliopiston järjestämissä kolmessa tentissä voi myös suorittaa maantieteen koulutusohjelman tenttejä. Kokemusten mukaan tenttien ja opintojaksojen määrän suhde on sopiva.

Sairaustapauksissa periodien tiukoista tenttimissäännöistä joustetaan.

Jotta kuulusteluistakin saataisiin oppimistilanne, ovat yhdeksi tenttimuodoksi vakiintuneet aineistotentit (opintojaksot GIS-perusteet ja kartografia, ympäristö ja yhteiskunta, monimuuttujamenetelmät), joita on käytetty myös yliopiston ulkopuolisessa opetuksessa. Aineistotentteissä opiskelijoiden täytyy yhdistellä eri lähteistä saatavaa informaatiota. 2000-luvulla laitoksen opettajat ovat laatineet ympäristö ja yhteiskunta-opintojakson aineistotenttiä varten 2 tapausmateriaalivihkosta. Aineistotenttien palaute on ollut hyvä.

Perinteisten tenttien lisäksi on kokeiltu pikatenttejä, jotka mahdollistavat suorituksen opintojakson aikana. Muuttuva Eurooppa –opintojakson tenttimuodoksi on vakiintunut kotiessee. Kenttäkurssien kuulustelut tapahtuvat kurssiainakoina yleisten tenttitilaisuuksien ulkopuolella.

Tenttitilaisuuksien suurta määrää perustellaan sillä, että koulutusohjelman opintojakso pitää suorittaa sen päättymisen jälkeen jonakin kolmesta seuraavasta tenttipäivästä. Koulutusohjelmassa valmistuminen ei viivästy tenttien vuoksi.

Tenttimuotoja on maantieteen laitoksessa kehitelty noin 10 vuoden aikana opetus- ja tenttimuotojen kehittämisprojektina, johon on saatu rahoitusta Oulun yliopiston korkeakouluopetuksen (KOTKA) kehittämistoimikunnalta vuosina 1994, 1995, 1996 ja 2000. Vuosina 2001 ja 2002 on tuotettu em. tapausmateriaalivihkot. Projektin tuloksista on julkaistu artikkeleita Terrassa, Korkeakoulutiedossa, Aktuuuimissa, Tietopistossa ja Oulun ylioppilaslehdessä.

Tenttien numeroarvostelun lisäksi annetaan tenteistä myös kirjallinen arviointi. Harjoitustöiden kirjallinen arviointi on jo aiemmin toteutettu. Harjoituskursseilla on käytössä itse- ja vertaisarviointi. Kenttäopetuksessa tekemällä oppimisen –periaate on vallitseva. Sen opiskelijat kokevat hyväksi opetusmenetelmäksi. Tenttien ja oppimisen kehittämistä tehdään

jatkuvasti laitoksella ja se vaatii koko opettajakunnan panostamista opetukseen.

Tenteistä suoriutuminen ja näin ollen valmistuminen ovat koulutusohjelman tuloksellisuuden mittareita. Maantieteen koulutusohjelmassa valmistui vuonna 2002 27 FM–tutkintoa (aloituspaikkoja 30). Laitoksen perustutkintojen vuotuinen keskiarvo viimeisen vuosikymmenen aikana on ollut lähellä 30 perustutkintoa. Tutkintojen tavoitetasot on saavutettu ja ylitetty.

Yleisten tenttitilaisuuksien lisäksi laitos järjestää ylimääräisiä ja opintojaksokohtaisia tenttitilaisuuksia, joten valmistuminen ei viivästy tenttien vuoksi. Toimivan tenttijärjestelmän ansiota on osaltaan, että laitos on 1990-luvulta lähtien saavuttanut tai ylittänyt perustutkintotavoitteensa. Tenteistä luodaan oppimistapahtumia uusien tenttimuotojen ennakkoluulottomilla kokeiluilla ja samalla lisätään vuorovaikutteisuutta opiskelijoiden ja oppilaiden välillä. Kokeilujen tulokset julkaistaan.

2. OPETUSSUUNNITELMA SEKÄ KOU- LUTUSOHJELMARAKENTEET

Maantieteen koulutusohjelmassa on kolme suuntautumisvaihtoehtoa: aineenopettajan sv. (pääaineena maantiede), maantieteen sv. (luonnon- ja kulttuurimaantieteen linjat, joissa pääaineena maantiede), ja suunnittelumaantieteen sv. (pääaineena suunnittelumaantiede). Koulutusohjelman tavoitteena on kouluttaa asiantuntijoita tieteen, koululaitoksen, talouselämän, yritystoiminnan, julkishallinnon, informaatioteknologian ja tutkimuksen tarpeisiin. Koulutus antaa laaja-alaiset teoreettiset, metodiset ja alan sisällön hallintaan liittyvät valmiudet. Opetuksen keskeinen tavoite on, että alalta valmistuneet voivat soveltaa valmiuksiaan valmistumisensa jälkeen lukuisissa eri työtehtävissä. Valmistuneiden toimenkuvat kertovat, että tavoitteessa on onnistuttu hyvin (www oulu.fi/geography/opetus/sivuaineet/ammattinimikkeita/index.html).

Jokaisen opiskelijan henkilökohtaisen opetussuunnitelman tärkeä osa ovat

huolella valitut sivuaineopinnot. Maantieteen koulutusohjelman opiskelija rakentaa maantieteen ytimen ympärille valitsemistaan sivuaineista opintosuunnitelmansa. Monipuolisten sivuaineiden avulla tutkinnoista tulee yksilöllinen. Yhdessä pääaineopintojen ja opiskelijan persoonallisuuden kanssa sivuaineopinnot ovat avain työmarkkinoille siirtymisessä. Maantieteen sivuainekokonaisuuksia käydään opiskelemassa myös muissa Suomen yliopistoissa tai ulkomaisissa yliopistoissa.

Laitoksen toiminta-ajatuksen mukaisesti opintosuunnitelma on jatkuva kehittämisprosessi. Strategia toteutuu kolmella tasolla, joissa kaikissa korostuu opiskelijoiden aktiivinen rooli:

1. Keskeinen osa kehittämistä on se, että opiskelijat ovat aktiivisesti mukana opetussuunnitelman laadintatyössä. Opetuksen kehittämistyöryhmässä (OKTR) keskustellaan, tehdään opetuksen linjauksia ja strategiaa valintoja yhteistyössä.
2. Opiskelijoilta kerätään monipuolisesti palautetta toteutuneesta opetuksesta, ja heillä on aktiivinen rooli itse opetuksen toteuttamisessa. Lähtökohtana on maantieteen laitoksella omaksuttu tiedonkäsitelmä, jonka mukaan tiedon hankinta, prosessointi ja esittäminen ovat maantieteilijöiden keskeisiä valmiuksia työmarkkinoilla. Tällainen lähtökohta auttaa myös yliopiston alueellisen vaikuttavuuden lisäämisessä.
3. Valmistuneiden opiskelijoiden ja työnantajien palaute koulutuksesta on tärkeä osa opetussuunnitelman kehittämistä. Maantieteen laitoksen ja työnantajasektorin kanssa ollaan par'aikaa kehittämässä koulutuksellista yhteistyöverkostoa.

Laitoksen toiminnan eettisenä perustana on jälleen vuonna 2002/2003 tarkistettu tasa-arvoasiakirja. Tämä vuodesta 1999 käytössä ollut laitoksen henkilökunnan ja opiskelijoiden yhdessä laatima asiakirja on toiminut mallina muillakin yliopiston laitoksilla. Asiakirja luo pelisäännöt, joita noudattamalla sekä henkilökunnan että opiskelijoiden toimintaympäristö on

motivoiva ja eri ryhmien ja sukupuolten tasa-arvo voi toteutua ja mahdolliset epäkohdat ovat poistettavissa jo niiden ilmaantumisvaiheessa.

Maantieteen laitos on ollut aktiivisesti mukana mm. luonnontieteellisen tiedekunnan organisoimissa opetussuunnitelmien kehittämishankkeissa, joissa keskeisenä haasteena on ollut opetuksen ydinsisältöjen hahmottaminen. Opetuksen ydinsisältöjen suunnittelussa tärkeitä painopisteitä ovat alueellisen ajattelutavan hahmottaminen, maantieteellisen tiedon hallinta ja aluetutkimuksen vahva metodinen osaaminen.

Koulutusohjelmassa on runsaasti periodiopetusta sekä harjoitus- ja kenttäkursseja, jotka antavat valmiudet tiedonhankintaan, tieteelliseen kirjoittamiseen, graafisten esitysten tuottamiseen ja suulliseen esitystaitoon. Opiskelija- ja työmarkkinapalautteessa nämä opetuksen antamat tiedot ja taidot nousevat aina esiin vahvasti positiivisina. Merkittävä vahvuus on myös se, että uutta informaatioteknologiaa (IT) ja tieto- ja viestintäteknologiaa (TVT) hyödynnetään lähes kaikessa maantieteen opetuksessa.

Opetuksessa korostuu viisi keskeistä osaamisaluetta:

1. Luonnonmaantieteen osaamisalue perustuu luonnonprosessien, ihmisen ja luonnon suhteiden sekä pohjoisten alueiden ympäristömuutosten tutkimiseen. Pääpaino on tutkimustulosten tehokkaassa välittämisessä opetukseen. Tämä palvelee hyvin työmarkkinoita.
2. Kulttuurimaantieteen osaamisalue muodostuu alueellisen muutoksen teoreettisesta ja konkreettisesta tutkimuksesta sekä tutkimustiedon siirtämisestä opetuksen eri tasoille. Ympäröivän yhteiskunnan kannalta keskeisiä painoaloja ovat alueellisen identiteetin ja maiseman tutkimus.
3. Suunnittelumaantieteen perus- ja soveltavan tutkimuksen tavoitteena on yhteiskunnan ja sen alueellisen jäsentymisen tutkiminen, suunnittelu, kehittäminen ja arviointi kriittisistä,

akateemisista ja spatiaalisista näkökulmista. Oulun yliopiston painoalat pohjoisuus ja ympäristö ovat keskeisiä suunnittelumaantieteen tutkimuskohteita.

4. Geoinformatiikka on uusi maantieteen osaamisalue, josta vastaa vuoden 2002 alusta aloittanut geoinformatiikan professori. Geoinformatiikan 15 ov:n opintokokonaisuus sisältää lukuisia uusia, ajankohtaisia opintojaksoja, jotka liittävät maantieteen opetuksen vahvasti ja luovasti mm. tietojenkäsittelytieteeseen. Laitoksen teemakarttatuotanto on noteerattu usein mediassa. Laitos on mukana kansallisessa geoinformatiikan-virtuaaliyliopistohankkeessa.
5. Maantieteen laitos vastaa matkailualan 15 ov:n opintokokonaisuudesta. Tämä osaamisalue vahvistuu syksystä 2003 alkaen, kun laitoksella aloittaa työnsä matkailututkimuksen professori.

Laitos on jo pitkään ollut mukana matkailualan verkostoyliopiston (MAVY) toiminnassa ja viime vuonna käynnistyneen Rural Studies verkoston toiminnassa ja opintojen suunnittelussa.

Geoinformatiikka, matkailuala ja maaseutuopetus ovat konkreettisia vastauksia yhteiskunnan ja muuttuvan työelämän maantieteen opetukselle asettamiin uusiin haasteisiin. Tieteellisen tutkimuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden liitto toteutuu niiden kautta erinomaisesti ja ajan vaatimusten mukaisesti.

Koulutusohjelman eräänä vahvuutena ovat monipuoliset sivuainemahdollisuudet ja niitä sekä vapaaehtoisten ja valinnaisten opintojaksojen osuutta on edelleen lisätty. Opetussuunnitelma on jatkuva kehittämisprosessi, johon vaikuttavat sekä tieteenalan kehitys, opiskelijoiden ja työmarkkinoilta antama palaute sekä laajemminkin yhteiskunnan tarpeet.

3. OPETUSMUODOT

Maantieteen laitos on panostanut uusien opetusmuotojen sekä opetus- ja oppimisympäristöjen kehittämiseen, jotta ne saataisiin monipuolisiksi ja vaihteleviksi. Tenttimuotoja on kehitelty tarkoituksella saada niistä oppimistilanne. Opintojaksoja korvaavia kirjatenttejä, vaihtoehtoisuutta, valinnaisuutta ja vapaaehtoisuutta on lisätty jatkuvasti. Tietotekniikka on integroitu opetuksen työvälineeksi.

Luennoilla käytetään konstruktivistista ja vuorovaikutteista oppimismenetelmää, jossa keskustelun osuudeksi tavoitellaan 25%. Osa opintosuunnitelman luennoista on saatavissa verkosta. Uudet digitaaliset esitystekniikat ovat selkeyttäneet luentoja. Esimerkiksi opintopaketti ”Kaupunkikehitys ja –suunnittelu” suoritetaan osallistumalla WEB CT- ohjelmaan perustuvalla englanninkielisellä *Transformation of Urban Space* –internet-kurssille yhdessä kahdeksan Itämeren alueen yliopiston kanssa. GIS – ja kartografia on siirretty lähes kokonaan virtuaaliseen muotoon, ja tieto- ja viestintäteknologiaa kehitellään useilla verkon kautta toteutettavilla opintopaketeilla. Laitoksella katsotaan, että perinteisten ja uusien opetustekniikoiden käyttö sopivasti yhdessä tehostaa asioiden omaksumista.

Oheismateriaalin pohjalta myös opiskelijat pitävät työpareina luentoja eri teemoista esimerkiksi ”Muuttuva Eurooppa” - opintopaketeilla. Usein luennoitsija myös pikakertaa aiemmin läpikäytyt asiat.

Seminaarit ja lukupiirit parantavat opiskelijoiden välistä keskustelu- ja vuorovaikutussuhteita opetettavan aineksen lisäksi. Laitoksen oppimisympäristön motivoivana osana on kesään 2003 asti toiminut laitoksen lähellä ollut geotieteiden kirjasto, jonka uusin kirjallisuus on säästöistä huolimatta pidetty ajan tasalla. Syksyllä 2003 kirjasto yhdistetään etäämmällä laitoksesta sijaitsevaan ryhmäkirjastoon.

Opetuksessa ja varsinkin harjoituksissa on entistä enemmän painotettu ongelmakeskeistä oppimista. Sitä

kehitetään jatkuvasti, esim. monialaisten ympäristökysymysten opiskelussa. Havainnot ja tekniset taidot ovat tärkeitä käytännön ongelmien ratkaisuisissa. Internetin käyttöä opetuksessa ja tiedottamisessa lisätään edelleen. Kenttäkursseilla tekemällä oppimisen periaate on vallitseva ja sen piskelijat kokevat hyväksi opetustavaksi. Luonnonmaantieteen harjoituksissa opetetaan ja käytetään mittaus- ja havaintolaitteita, laboratorio-, kenttätyöskentely- sekä muita luonnon tutkimisen menetelmiä pohjois kalotin ympäristöissä.

Aineenopettajan suuntautumisvaihtoehto on tiukemmin säädelty asetuksella kuin muut sv:t. Aineenopettajille pyritään antamaan entistä paremmat tiedolliset valmiudet koulumaantieteen sisällöstä jo ennen pedagogisten opintojen aloittamista. Aineenopettajan opintoja on tarkistettu viimeisessä opintosuunnitelmassa koulumaailma huomioiden. Joidenkin kurssien harjoituksissa on aineenopettajien ryhmä, jossa keskitytään erityisesti koulumaantieteen teemoihin. Ryhmän vetäjä perehtyy perus- ja lukio-opetuksen opetussuunnitelmiin ja soveltaa niiden tiedollisia tavoitteita ko. kurssilla. Opetuksessa suunnitellaan käytettäväksi myös yhteistoiminnallisen (yto) opetuksen metodia. Koulutusohjelman kannalta olisi hyvä, jos maantieteen didaktiikan lehtori toimisi ainelaitoksella.

Kulttuurimaantieteen opetuksen kehittämisessä korostuu luentojen, harjoitustöiden ja oppikirjan "kolmiyhteys" siten, että niistä jokainen on jaksokokonaisuuden olennainen osa. Opiskelua on monipuolistettu korvaamalla perinteisiä harjoituksia luku- ja kirjoitusryhmätyöskentelyllä. Kokeiltavana on ollut mm. tieteellisen artikkelin kirjoitusprosessiin ja siihen liittyviin referee- käytäntöihin tutustuttava harjoitus. Opiskelija toimii sekä itsenäisenä kirjoittajana että arviointiryhmän jäsenenä. Myös postereita on tehty harjoitustyönä. Opiskelijoiden palaute vaihtuvista rooleista on ollut erittäin myönteistä.

Geoinformatiikan uusi osaamisalue on maantieteessä siirtynyt tutkimuksen kautta opetukseen. Erityisesti GIS (Geographic Information System) on ollut kehittämisen kohteena. GIS-tekniikan opettaminen on ulotettu opintojen kaikille tasoille. Laitos on järjestänyt usein ulkopuolisille organisaatioille koulutusta aiheesta "Teemakartan tuottaminen ja paikkatiedot".

Vuonna 2002-2003 laitoksella on kokeiltu TVT-tekniikan hyväksikäyttöön liittyvien verkko-opetusohjelmistojen käyttöä. Tavoitteena on perehdyttää opiskelijat perusteknologiaan. Verkossa on opetettu myös virtuaalikarttojen analysointia. Kaukokartoitusaineistojen (RS) tutkimuksesta saatua tietoa on siirretty myös syventävään opetukseen.

Kaikkien suuntautumisvaihtoehtojen syventävissä opinnoissa olevia opiskelijoita on otettu mukaan laitoksen piirissä käynnissä oleviin ja käynnistettäviin projekteihin. Näissä yhteyksissä valmistuva opiskelija esiintyy ja esittää tutkimustuloksensa yliopiston ulkopuolisille tahoille saaden työelämässä tarvittavaa kokemusta.

Jatkokoulutusta on tehostettu mm. englanninkielisellä Workshop -tyyppisillä seminaareilla suomenkielisen opetuksen rinnalla. Laitoksella vierailevat ulkomaiset opettajat luennoivat säännön mukaan jatko-opinto-seminaareissa ja myös aineopinnoissa mahdollisuuksien mukaan. Lokakuussa Oulussa pidettyjä maantieteen päiviä edelsi kolmen päivän tutkijakoulutusjakso. Molemmissa vierailevat luennoitsijoina professorit Kay Anderson (University of Durham) ja John Matthews (University of Wales). Tutkijakoulutusta antoivat laitoksella myös Elsbeth Robson (Keele) ja Benjamin Burkhard (Kiel).

Laitoksen opettajilta edellytetään jatkuvaa tieteellistä aktiviteettiä ja assistenttikunnalta jatkotutkintojen suorittamista. Opetuksen motivaatiota lisää se tosiseikka, että lähes jokaisen opettajan antama opetus pohjautuu erikoisosaamiseen ts. opettajat opettavat tutkimiaan asioita.

Hyvän ja monipuolisen opetuksen merkitys näkyy opiskelijapalautteissa.

Laitoksen tutkijat ovat myös tutkineet alan kouluoppikirjojen muutoksia, maantieteellisen maailmankuvan kehitystä, rasismia oppikirjoissa jne.. Tutkimusten tuloksiin perustuen esimerkiksi tuleville aineenopettajille on voitu jo luennoilla opettaa kriittisesti oppikirjojen ja opetuksen potentiaalisia ongelmia, joita opettaja voi kohdata työssään globalisoituvassa maailmassa.

Uusia opetusmuotoja kuten keskustelu- ja opiskelijaluentoja, postereiden laatimista ja referee- ja revise-käytäntöjen opettamista kehitetään edelleen ja niistä saaduista kokemuksista tiedotetaan opettajakunnalle. Keskeinen osa tietotekniikan hyväksikäyttöä ovat GIS-metodit ja verkko-opetus. Opiskelijoita otetaan myös mukaan tutkimusprojekteihin ja kansainväliseen tutkimus- ja opetusyhteistyöhön.

4. TUTORTOIMINTA JA YHTEISTYÖ OPISKELIJOIDEN KANSSA SEKÄ OPISKELIJOIDEN AKTIVOINTI

Tutorointia (opiskelijalta opiskelijalle) on ollut laitoksella sen alkuvuosista asti. 1960-luvulla jokaisella alkuvaiheen maantieteen opiskelijoilla oli vanhempi opiskelija henkilökohtaisena tutorina. Tutor seurasi neuvottavansa opintojen kulkua ja antoi niihin liittyviä neuvoja. Vastaavanlaista järjestelmää on harkittu uudelleen.

Nykyinen tutorointijärjestelmä on kaksiportainen. Ensimmäisenä syksynä pienryhmäohjaajat eli koulutusohjelman vanhemmat opiskelijat tutustuttavat uudet opiskelijat yliopistoon, sen toimintaan ja omaan laitokseen orientoivien opintojen pienryhmäohjaussuunnitelman mukaisesti. Laitoksen henkilökunta ja uudet opiskelijat esittäytyvät toisilleen vastaanotto-tilaisuudessa.

Opiskelun edetessä toisen tutorportaan muodostavat opettajat. Opettajakunta antaa kokonaisuudessaan opintojen ohjausta, mutta erikoisesti ilmoitustaululla mainitut assistentit ja yliassistentit sekä atk-

suunnittelija antavat ohjausta omalta maantieteen alueeltaan osana opetusvelvollisuuttaan.

Varsinaisten tutor-toiminnan lisäksi laitoksella on opintoneuvoja, joka laatii yhdessä OKTR:n, laitosneuvoston, opettajakunnan ja opiskelijoiden kanssa opetussuunnitelman. Laitoksella on myös kansainvälisen opiskelijavaihdon ERASMUS-koordinaattori.

Maantieteen opiskelijat kuuluvat Atlas-ainejärjestöön, joka toimii aktiivisesti. Atlas järjestää Oulujärven tutkimusasemalla syksyisin fuksiaiset ja keväisin maantieteen ja lähitieteiden kanssa lumi- ja jääseminaarin. Atlas on pääroolissa koulutusohjelman palautetilaisuudessa, jossa ruoditaan temoittain opetuksen kehittämistä. Tilaisuudessa pohditaan ryhmittäin (opiskelijat ja opettajat yhdessä) OKTR: valitsemia teemoja eli yleensä opintojen rakennetta, opetusmuotoja ja niiden kehittämistä, opintojen arviointia ja opintojen ohjausta (hyviä ja huonoja puolia). Sähköpostikyselyn ja palautetilaisuuden anti kirjataan ylös ja julkistetaan. Tämän vuotisen palautteen yllättävin havainto oli laitoksen opettajatutor-toiminnan huono tunnettavuus.

Laitoksen kaksiportaista (opiskelija- ja opettajatutorit) tutorjärjestelmää tehostetaan. Yhteistyössä opiskelijajärjestön kanssa järjestetään jo vakiintunut palautepäivä, jonka tuloksia käsitellään yhteisissä työryhmissä.

5. OPINTO-OHJAUS JA KANSAINVÄLISEN OPISKELIJAVAIHTO

Opinto-ohjausta ja opintoneuvontaa maantieteen laitoksella antaa koko opetushenkilökunta. Laitoksella on opintoneuvoja, joka vastaa orientoivista opinnoista ja auttaa pienryhmäohjaajia laitosta koskevan esittelymateriaalin laatimisessa (mm. itsearviointiraportti).

Opintoneuvoja laatii lukukausittain opetusohjelman ja on opiskelijoiden tavoitettavissa päivittäin virka-aikana. Opintoneuvojen kanssa käsitellään

henkilökohtaisia opintosuunnitelmia (HOPS), sopivia sivuainekokonaisuuksia, eri yliopistojen suoritusten vastaavuuksia, opinto-oppaan tulkintaa ja yliopistop opiskelijoiden harjoittelua. Opintoneuvoja esittelee maantieteen koulutusohjelmaa vierailijoille ja esim. ABI-päivillä eri koululais- ja muille ryhmille ja tekee myös koulutusohjelman esitteitä.

Opintoneuvontaan liittyy läheisesti myös kansainvälinen opiskelijavaihto. Laitoksella on ERASMUS-koordinaattori ja opiskelijavaihto maantieteen laitokselta ja laitokselle on ollut vilkasta. Vuonna 2002 oululaisia maantieteen vaihto-opiskelijoita ulkomailla opiskeli 6 henkilöä ja ulkomaisia vaihto-opiskelijoita maantieteen laitoksella 7 henkilöä. Vastavuoroisuus toteutui hyvin. Erasmus-vaihtoon liittyi opettajavierailuja Oulusta Ranskan Caeniin ja Englannin Keelestä Ouluun.

Opinto-ohjauksesta vastaavat ensisijaisesti opintoneuvoja ja opiskelijatutorit hänen ohjauksessaan, mutta myös muut opettajat antavat opintoneuvontaa opettajatutoreina. Osallistuminen kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin on aktiivista.

6. OPETUKSEN ARVOSTUS JA OPETUSANSIOIDEN HUOMIOON OTTAMINEN LAITOSKÄYTÄNNÖISSÄ, HENKILÖSTRATEGIASSA

Maantieteen laitoksessa ei ole yhtään lehtoria eikä päätoimista opettajaa, vaan päävastuu luentotasoisesta opetuksesta on professoreilla, yliassistentteilla ja osaksi assistenteilla. Assistentit opettavat pääasiassa harjoituskursseilla. Tämä edesauttaa tutkimuksen ja opetuksen yhteyttä.

Opetusansiot huomioidaan niissä viroissa, joihin kuuluu opetusta. Esimerkiksi viime vuoden suunnittelumaantieteen virantäytössä opetusansiot olivat keskeisen tärkeitä virantäytössä. Laitoksen opetustyössä olevat henkilöt pitävät yllä portfolioa opetuskokemuksestaan ja opetuksen kehittämistoiminnastaan.

Opetushenkilökunta on tieteellisesti korkeatasoista. Tästä kertoo myös

henkilökunnan menestyminen professuurien hakuprosesseissa, toimiminen koti- ja ulkomaisissa asiantuntijatehtävissä. vastaväittäjinä ja korkealle arvostettujen kv.-julkaisujen referee-tehtävissä. Henkilökunta on tuottanut kansainvälisiä oppikirjoja sekä osallistunut kansainvälisiin oppikirjaprojekteihin, joiden volyymissä tuskin mikään muu maantieteen laitos Suomessa voi kilpailla.

Maantieteen opiskelijajärjestö Atlas äänestää ja perustelee vuosittain koulutusohjelman parhaan opettajan. Kuitenkin opetusansioiden todellinen vaikuttavuus on yliopistolaitoksessa edelleen taka-alalla, joten asiaa on tärkeä.

Kiinnostusta opetukseen pyritään lisäämään mm. siten, että opettajat voivat mahdollisuuksiensa mukaan käyttää omaa tutkimustyötään luentojen ja harjoitusten pohjana. Opetushenkilökuntaan kuuluvat laativat portfolion, jonka merkitys virantäyttötilanteissa ei tosin ole yksinomaan laitoksen päätäntävällässä.

7. TUTKIMUKSEN JA OPETUKSEN YHTEENLIITTÄMINEN, TOISIAAN TUKEVUUS

Vaikka tieteenalan opetukseen liittyy ns. yleisiä oppisisältöjä, laitoksen tietoinen strateginen valinta on ollut se, että opettajat opettavat mahdollisimman pitkälle asioita, joista heillä on omakohtaista tutkimustietoa. Tällä voidaan välttää pinnallinen ”kirjanoppineisuus”, joka usein vaivaa korkeakouluopetusta. Laitoksella on havaittu, että tämä strategia motivoi sekä opettajia että opiskelijoita – viimeksimainitut tiedostavat herkästi, milloin opettaja tietää mistä puhuu. Kansainvälisesti arvostettu tutkimus on tärkeä tae opiskelijoiden luottamuksen saavuttamiseksi.

Opetuksessa on tärkeää sekä opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus että opiskelijoiden ja opettajien välinen kriittinen kommunikaatio. Strateginen valinta onkin se, että laitoksen opintojaksoissa on mukana tiedeyhteisöllisiä, vuorovaikutukseen

perustuvia dialogisia aineksia. Näin opiskelijat voivat samaistua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tiedeyhteisöön.

Tutkimuksen ja opetuksen yhteys näkyy mm. seuraavissa opintojaksoissa:

Luonnonmaantieteen syventävissä opinnoissa opintojakso ”Pohjoisen luonnon tutkimus” perustuu laitoksella tehtyyn tunturi-ilmaston, metsänrajaproblematiikan ja rapautumis-ilmiöiden tutkimukseen. Laitoksella tehtyihin tutkimuksiin pohjautuvat myös opintojaksot ”Dendrokronologia” ja ”Kaukokartoitus maankäytön tutkimuksessa”.

Kulttuurimaantieteen syventävissä opinnoissa välitetään myös alan uusimpia innovaatioita tehokkaasti opetukseen. Mm. opintojakso ”Poliittinen maantiede” perustuu laitoksen opettajien tekemiin kv.-julkaisuihin. Laitoksella tehty kirja on käytössä kaikkialla maailmassa.

Suunnittelumaantieteen uusi opintojakso ”Aluekehitys –politiikka” perustuu samoin laitoksen opettajan julkaisuun, jota käytetään oppikirjana useissa yliopistoissa.

Geoinformatiikan ja matkailututkimuksen opintokokonaisuudet on kehitetty kokonaan maantieteen laitoksella. Niiden sisällöissä korostuvat tieteellisten lähtökohtien rinnalla työelämän toiveet koulutuksen kehittämisessä.

Opetuksen, ohjauksen ja tutkimuksen yhteys toteutuu erinomaisesti laitoksen toiminnalle luonteenomaisissa yhteistyöprojekteissa, joissa opiskelijat tekevät opinnäytteensä tai toimivat tutkimusapulaisina. Nämä hankkeet ovat usein ulkopuolisten tahojen tilaamia ja rahoittamia, jolloin myös työmarkkinakytkentä ja alueellisen vaikuttavuuden näkökulma korostuu. Laitoksella katsotaan, että tällaiset yhteistyöhankkeet ovat erinomaisia, koska opiskelijat saavat niissä työelämässä tarvittavaa kokemusta. Opinnäytteistä tulee usein myös soveltavaa opetusmateriaalia.

Tutkimuksen ja opetuksen yhteys toteutuu parhaiten tutkimushankkeissa, joissa suuri osa

opiskelijoista tekee opinnäytteensä tai toimii tutkimusapulaisina. Monet opettajat käyttävät tutkimuksiaan opetusmateriaalina.

8. OPPIMATERAALI

Oppimateriaali muodostuu perus- ja aineopinnoissa kansainvälisistä oppikirjoista (esim. Strahler & Strahler, de Blij ja Cole), joista osa on käytössä kahdella opintojaksolla. Opiskelijat toivovatkin oppikirjoja, joita käytettäisiin usealla opintojaksolla. Pääkirjasto on tähän asti täyttänyt laitoksen oppikirjatoivomukset kiittävästi. Syventävissä opinnoissa on kalliita oppikirjahankintoja vähentänyt laitoksen opettajien kirjoittamat kv. ja kotimaisessa levityksessä olevat teokset mm. *Territories, boundaries and consciousness. The changing geographies of the Finnish - Russian border*. Tässä ja muissa kansainvälisten kustantajien julkaisemissa oppikirjoissa ovat laitoksen tutkijat käsitelleet mm. kaupunkitutkimusta, poliittista maantiedettä, kansainvälistä politiikkaa ja aluetutkimusta.

Osassa 7 mainittu tutkimuksen ja opetuksen tukeminen toisiaan näkyy hyvin tuotetuissa opetusmonisteissa, jotka käsittelevät kaikkia koulutusohjelman alueita ja lähes kaikkia opintojaksoja. Ajanmukaisia, kokemukseen ja täällä tehtyyn tutkimukseen pohjautuvia opetusmonisteita on laitoksella tuotettu yli 30 kpl. viimeisten kymmenen vuoden aikana. Varsinkin atk-alalla ohjelmaversiot ja käyttöjärjestelmät ovat jatkuvassa muutostilassa. Silloin voi opetusmonisteen uusimisen tarve tulla jo vuoden aikana.

Oppimateriaali muodostuu pääosin kansainvälisistä oppikirjoista, joiden kirjoittamiseen myös eräät laitoksen opettajat ovat osallistuneet. Ajankohtaista tiedontarvetta täydennetään omalla opetusmonistetuotannolla.

9. OPETUKSEN JATKUVA LAADUN-ARVIOINTI JA OPISKELIJAPALAUTEJÄRJESTELMÄT/MUUT PALAUTEJÄRJESTELMÄT

Järjestelmällisten opiskelijapalautteiden keruu aloitettiin laitoksella v. 1993.

Opetuksen arvioinnissa käytetään:

- 1) opintojakson lopussa kerättävää palautetta
- 2) kurssien eri vaiheissa kerättävää palautetta (etukäteis- ja välipalautteet)
- 3) Internetin kautta annettavaa palautetta suunnitellaan.

Palautetta voi myös antaa jatkuvasti palautelaatikkoon.

Opetuksen kannalta hyödyllisimmäksi on todettu välitön kaksisuuntainen, vuorovaikutteinen ja entistä keskustelempa palaute, jossa palautteen muoto ei ole tärkeä, vaan sen vaikutus oppimistilanteeseen. Kaksisuuntaista palautetta on käsitelty julkaisussa

Muilu, Toivo & Jarmo Rusanen (2001). Palautetta suuntaan ja toiseen. *Aktuumi*, Sanomia Oulun yliopistosta no.1, maaliskuu 2001, 28-33.

Laitoksen opiskelijajärjestelmää on kehitetty ja monipuolistettu koko ajan siten, että se palvelee sekä kurssi- ja opettajakohtaista laadunarviointia että edistää vuorovaikutteisuutta.

Laajimmin palautetta opiskelijoilta saadaan uudistettuna palautepäivänä, joka toimii hyvin. Sekä opiskelijat että opettajat tiedostavat, että opetuksen kehittäminen on yhteinen haaste, jossa päästään eteenpäin vain rakentavan keskustelun kautta.

Opiskelijoiden tulevaisuudenkuva pyritään kirkastamaan vuosittain järjestettävillä alumnipäivillä, jotta saataisiin työelämään ja erilaisiin ammattikuviin. Maantieteen koulutusohjelmasta valmistuneet ja työelämässä toimivat henkilöt esittelevät toimenkuvaansa ja mahdollisesti antavat ”vinkkejä” maantieteen opetussuunnitelman parantamiseksi. Työelämäpalautetta on kerätty epämuodollisesti jo vuosia alumneilta.

Maantieteen yliopistokoulutuksen ja työelämävaatimusten hyvä yhteys on ainakin osittain laitoksen alumnipäivien ansiota. Päivien teemat vaihtuvat

vuosittain, kuitenkin korostaen niitä aloja, joiden piirissä maantieteilijät työskentelevät. Nämä kokoontumiset ovat hyödyllisiä vertailtaessa eri ammateissa tarvittavia tietoja ja taitoja saatuun koulutukseen

Vuonna 2002 tehtiin laitoksella kartoitus valmistuneille maantieteilijöille ja heidän työnantajilleen aiheesta ”Työelämänäkökulma koulutuksen kehittämisessä: Työelämäkartoituksen tulokset maantieteen laitokselta 1990-2001 valmistuneiden opiskelijoiden ja maantieteilijöitä palkanneiden työnantajien osalta”. Kartoituksen tulokset osoittavat, että maantieteessä annettava opetus ja työelämän tarpeet kohtaavat hyvin sekä valmistuneiden että heidän työnantajiansa mielestä. Lisää koulutukseen haluttiin kuitenkin mm. projektityöskentelykoulutusta, tietoteknisiä valmiuksia ja vuorovaikutussuhteiden kehittämistä. Nämä vaatimukset voitiin ottaa välittömästi huomioon vuonna 2002 voimaantulleessa opinto-oppaassa. Esimerkiksi opintojakson GIS- ja RS-projektityön tilaajana ovat opettajat. Projektityötä vetää projektipäällikkö ja kullekin vastuualueelle valitut vetäjät toimivat kuten projektityön tekijät. Työ siis toteutetaan opiskelijoiden toimesta hyvin itsenäisesti. Projektityöskentelyssä pyritään pois liian ohjatusta opetustavasta. Toinen lisätty itsenäiseen työskentelyyn jarjoittava opintojakso on paikkatieto ja mobiilit ratkaisut.

Työelämänäkökulmaa kehitellään edelleen jo vuonna 2003-2004 suunnittelemalla koulutuksessa yhteistyöverkostoa työnantajasektorin kanssa. Palautejärjestelmiä laitos pitää laadukkaina, osin pitkälle edistyneinä.

Laitoksen opiskelijapalautejärjestelmää on kehitetty ja monipuolistettu jatkuvasti siten, että se palvelisi sekä kurssi- ja opettajakohtaista laadunarviointia että vuorovaikutteisuuden parantamista. Palautemuotoja on kehitetty KOTKA:n rahoittamilla kokeiluilla, joiden tuloksia on julkaistu myös vuoden 2001 aikana. Palautepäivää, työelämäpalautetta ja kirjallista kursipalautetta kehitetään jatkuvasti.

10. YHTEISTYÖ MUIDEN LAITOSTEN KANSSA OPETUKSEN JÄRJESTÄMISESSÄ (MYÖS MUIDEN YLIOPISTOJEN KANSSA)

Tieteiden välistä yhteistyötä opetuksessa tapahtuu mm. matkailun, matkailualan verkostoyliopiston, ympäristöinformatiikan, ympäristönsuojelun ja -tutkimuksen, yhdyskuntasuunnittelun ja monikulttuurisuuden kokonaisuuksissa. Lisäksi maantieteen laitos on aktiivisesti mukana valtakunnallisessa vuonna 2002 käynnistyneessä Rural Studies-verkoston toiminnassa ja suunnittelussa. Tieteiden välinen tutkimusyhteistyö perustuu paljolti EU- ja SA- rahoitteisiin hankkeisiin sekä yhteistyöhön Venäjän kanssa.. Nämä hankkeet tuottavat myös opetusaineistoa.

Uusi askel laitoksen opetuksessa on geoinformatiikan professuuri, jonka rahoituksessa ovat mukana Oulun seutu ja Oulun eteläisen seutukunnat. Professorilla on tutkimus- ja opetusvastuun rinnalla myös selkeä yhteiskunnallinen vastuu yliopiston kolmannen tehtävän toteutuksessa..

Laitokseen kuuluvalla Oulujärven tutkimusasemalla pidetään omien kenttäkursien ohella muiden koulutusohjelmien kenttäkursseja (mm. Kajaanin OKL:n biologian ja maantieteen kenttäkurssit). Eri tieteenalojen tutkijakoulut käyttävät aseman tiloja koulutuksessa. Tiloja on vuokrattu yliopiston sisäiseen koulutukseen sekä myös ulkopuolisten organisaatioiden omaan koulutustoimintaan.

Laitos tekee kotimaista yhteistyötä aosuuntautumisvaihtoehdossa didaktiikan ja Oulun Normaalikoulun kanssa biologian ja maantieteen auskultanttien koulutuksessa. Laitos on reagoinut työelämän uusiin vaatimuksiin myös tehokkaan täydennyskoulutuksen muodossa. Laitos on antanut mm. GIS-menetelmiin liittyvää täydennyskoulutusta. Näiden kurssien vaikutus maantieteestä ja muista tieteistä valmistuneiden työllistymisessä on ollut merkittävä.

Mantieteen laitoksen opettajat ovat tehneet kansainvälistä yhteistyötä englanninkielisten opintokokonaisuuksien suunnittelussa ja opetuksessa (Scandinavian Studies, Northern Cultures and Societies ja Northern Nature and Environment).

Laitos osallistuu yhteistyössä useiden OY:n laitosten ja avoimen yliopiston kanssa matkailun sivuaineopetukseen sekä ympäristönsuojelun ja -tutkimuksen opintokokonaisuuteen. Laitos on antanut myös tehokasta täydennyskoulutusta. Valtakunnallisesti laitos on mukana matkailualan ja vuonna 2002 perustetun Rural Studies- verkostoyliopiston toiminnassa. Aineenopettajakoulutuksen osalta yhteistyötä tehdään OKL:n ja Normaalikoulun kanssa. Kansainvälinen opetusyhteistyö on lisääntyvää.

11. OPETUSTEKNOLOGIAN KÄYTTÖ JA KEHITTÄMINEN

Opetusteknologian kehittämiseksi asetetaan myös kotimaiset työmarkkinat vaatimuksia. Tehtyjen kartoitusten perusteella työmarkkinat odottavat valmistuneilta alan sisällön hallintaa, teoreettis-metodologisia valmiuksia, kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten metodien sekä tietotekniikan ja teemakartografian (Map/Info, Arc/Info) osaamista. Opetusmuoto-osassa on mainittu monia laitoksen opetusteknologian kehittämiseen liittyviä asioita, kuten atk-tekniikat ja niiden siirtäminen tutkimuksesta opetuskäyttöön, tietokonepohjainen satelliittiaineiston käsittely, GIS eli paikkatiedon opetus, www – sivujen hyödyntäminen kursseilla, PowerPoint esitykset ja video-opetus.

Laitoksen geoinformatiikan laboratorio on mukana kansallisessa seitsemän yliopiston muodostamassa virtuaaliyliopistohankkeessa. Maantiede on mukana monitieteisessä MINNE-projektissa, jossa kehitellään mobiileja GIS-sovellutuksia. Niissä yhdistyvät tietotekniikka, tarkka sijainti ja erilaiset palvelut. Laitoksella on otettu käyttöön GPS-tukiasema.. Opetusteknologian käyttöä on lisätty nopeasti maantieteen opetuksessa.

Hankkeita, joihin sisältyy uutta opetusteknologiaan, on vireillä jatkuvasti.

ATK:n hyväksikäytöllä maantieteen opetuksessa on jo pitkät perinteet ja erityisesti GIS-opetus on lisännyt alan kehitystyötä. Uusimpien hankkeiden joukossa on mm. osallistuminen virtuaaliyliopistohankkeeseen.

12. OPISKELIJOIDEN KESKEYTTÄMINEN; VALMISTUMINEN; TYÖLLISTYMINEN

Maantieteen koulutusohjelmassa keskeyttäminen on harvinaista. Valmistumisaste on yliopiston toiseksi korkein. Aineenopettajiksi valmistuvat työllistyvät hyvin. Muiden suuntautumisvaihtoehtojen työtehtävät kuuluvat tavallisesti suunnittelun, ympäristönsuojelun ja elinkeinotoimen piiriin (<http://terra oulu.fi/opetus.htm>). Ongelmaksi on tullut tehtävien määräaikaistuminen julkisella sektorilla. Toisaalta EU:n mukanaan tuomat aluekehitys- ja koordinoititehtävät ovat tuoneet uusia, myös kansainvälisiä työtehtäviä.

Laitoksella seurataan henkilöitä, joilla opinnot ovat jääneet roikkumaan. Heitä kannustetaan saattamaan tutkintonsa valmiiksi. Maantieteen koulutusohjelmaan tosin haetaan koko ajan muista yliopistoista ja koulutusohjelmista niin, että vähintään aloituspaikkamäärää vastaava oppilasmäärä säilyy.

Osassa 1 on käsitelty maantieteestä valmistuneiden määrä vuonna 2002. Maantieteen koulutusohjelma johtaa myös normaaliaikaiseen valmistumiseen. Viime vuosien aikana valmistumisajat ovat edelleen lyhentyneet, vaikka tutkintoihin sisältyvien opintoviikkojen määrät ovat hieman kasvaneet (vuonna 2002 maisteriksi valmistumisaika < 6 vuotta ja laajuus 190 ov./tutkinto).

Opintojen tehokasta etenemistä auttavat kolmen viikon välein järjestettävät tenttitilaisuudet, assistenttien ja tuntiopettajien vetämien pienryhmien harjoituskurssit, opintojaksojen lisääntyntä valinnanvapaus ja opintojen loppuvaiheen

tehokas ja monitasoisesti ohjattu tutkielmatyöskentely, joka pitää sisällään sekä henkilökohtaisen ohjauksen että seminaarimuotoisen ryhmätyöskentelyn.

Oulun yliopiston maantieteen koulutusohjelmasta vuodesta 1997 heinäkuun loppuun 2000 suorittaneesta maisterista oli työllisiä 76,5% ja työttömiä 10,8% (Tilastokeskus 15.2.02). Pohjois-Suomessa maantieteessä valmistuneet työttömät keskittyvät Ouluun. TE-keskuksen tilastoimia työttömiä maantieteilijöitä on viimeisen parin vuoden aikana ollut keskimäärin 19. Laitoksella tarkennettu sisäinen seuranta antoi Oulusta valmistuneiden työttömien maantieteilijöiden luvuksi elokuussa 2002 16 henkilöä. Erittelyn perusteella kysymyksessä on välittömästi valmistumisen jälkeinen, työmarkkinoille siirtymiseen liittyvä kitkatyöttömyys ja osin projektista toiseen siirtyminen lyhyehkön työttömyysjakson kautta (<http://terra oulu.fi/opetus.htm>).

Keskeyttäminen on harvinaista maantieteen koulutusohjelmassa ja valmistumisaste onkin yliopiston korkeimpia ja tapahtuu normaaliajassa. Aineenopettajiksi valmistuvat työllistyvät hyvin, kun taas muiden suuntautumisvaihtoehtojen ongelmana on tehtävien määräaikaistuminen julkisella sektorilla tapahtuneiden leikkausten vuoksi. Toisaalta EU:n mukanaan tuomat aluekehitys- ja koordinoititehtävät ovat tuoneet uusia, myös kansainvälisiä työtehtäviä maantieteilijöille. Työllistymisessä esiintyy valmistumisen jälkeistä kitkatyöttömyyttä.

13. TYÖELÄMÄYHTEYDET JA YHTEISTYÖ ULOSPÄIN KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMISESSÄ JA KEHITTÄMISESSÄ

Opintosuunnitelma sisältää vapaaehtoisen yliopisto-opiskelijoiden harjoittelun muille kuin aineenopettajille. Tähän rahoitettuun harjoitteluun pääsee vuosittain 12-14 maantieteen opiskelijaa. Harjoittelupaikka työelämässä tuottaa usein myös ensimmäisen työpaikan valmistumisen jälkeen.

Aiemmin mainittua yhteistyöverkostoa ollaan edelleen kehittämässä työnantasektorin kanssa. Käytännössä selvitetään voidaanko opintoihin liittyviä harjoitustöitä korvata osin tai kokonaan yliopiston ulkopuolisen organisaation työtehtävissä.

Tärkeänä uutena avauksena laitoksen ja ympäristön välisissä suhteissa on mainittava laitoksella sijaitseva tutkimusasiamiehen toimi, jonka rahoittajana ovat EU (ESR), Pohjois-Pohjanmaan liitto ja Kuusamon kaupunki. Laitos tarjoaa työtilat ja toimintaedellytykset. Tutkimusasiamies on välittänyt laitoksen opiskelijoille lukuisia tutkielman aiheita ja hankkinut myös rahoituksen tutkielman toteutukseen. Tutkimukset, jotka on työstetty opinnäytteiksi, ovat hyödyntäneet suoraan ympäröivää yhteiskuntaa. Samalla opiskelijat ovat voineet toimia ympäristössä, joka sellaisenaan on tarjonnut arvokasta työkokemusta.

Oulun Eteläisen Instituutin suunnittelija on ihan vastaavasti sijoitettuna laitokselle. Instituutin tehtävänä on käynnistää ja koordinoita yliopistollista koulutusta, tutkimusta ja kehittämistoimintaa Oulun Eteläisen alueella. Tätä kautta työstetään mm. aluetta hyödyntäviä opinnäytteitä ulkopuolisella rahoituksella (vuonna 2002 52797 €).

Tieteellisen tutkimuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden liitto toteutuu erinomaisesti uusissa geoinformatiikan, matkailututkimuksen ja maaseutuopetuksen professuureissa, joissa on osin myös ulkopuolista rahoitusta. Yhteiskunta ja muuttuva työelämä ovat asettamassa konkreettisia haasteita maantieteen tutkimukselle ja opetukselle.

Eri suuntautumisvaihtoehtojen yhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa liittyy usein opinnäytetyön tekemiseen ja ulkopuoliseen rahoittamiseen. Yhteistyötahot ovat organisaatioita, jotka ovat lähes samoja yliopisto-opiskelijoiden harjoittelupaikkojen kanssa.

Yliopisto-opiskelijoiden harjoittelu on monille maantieteen opiskelijoille tärkeä väylä työelämäyhteyksien luomiselle ja erityisesti GIS-osaaminen on kysyttyä työnantajien keskuudessa. Alumnipäivien merkitystä yliopiston ja työelämän kontaktipintana pyritään kehittämään. Suuri osa opinnäytteistä tehdään yhteistyössä alueellisten ja paikallisten tahojen kanssa, mikä on myös merkittävä työllistymisreitti.

14. OPETTAJIEN KORKEAKOULU-PEDAGOGINEN KOULUTTAUTUMINEN

Opettajakunnasta noin puolet on joko auskultoinut tai suorittanut korkeakoulupedagogiikan kurseja, kuten OPE.FI II – 5 ov. (tieto- viestintätekniiikan käyttö opetuksessa) vuonna 2002. Assistenttikunnassa vallitsee mielipide, että korkeakoulupedagogisen kouluttautumisen tulisi olla kaikille opettajille pakollista ja työnantajan järjestämää. Sen pitäisi kuulua automaattisesti yliopiston henkilöstöjohtamiseen ja –strategioihin. Aikaisempien kurssien tietoinesta on hyödynnetty tehokkaasti laitoksen antamassa opetuksessa.

Opettajakunnasta noin puolet on auskultoinut tai käynyt korkeakoulupedagogiikan kurseja. Maantieteen laitoksen opettajat ovat pedagogisesti kohtalaisen ansioituneita, mutta virantäyttötilanteissa opetusansioilla on yleisesti vähäinen meritoiva merkitys tutkimusansioihin verrattuna.

15. LAITOKSEN OPETUKSEN KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN TOIMINTA, OHJELMA, SUUNNITELMA, STRATEGIA OPETUKSEN KEHITTÄMISEKSI

Opetuksen kehittämistyöryhmä on kokoontunut jälleen useita kertoja lukuvuoden aikana osallistuen aktiivisesti viime vuotiseen valtakunnallisen laatuyksikkö- hakemuksen laadintaan. Nykyinen OKTR on käsitellyt myös yksityiskohtaisesti voimassaolevaa opetussuunnitelmaa ja varsinkin opiskelijajäsenet ovat ruotineet sitä tarkasti. Esimerkiksi opiskelijajäsenet haluavat pois

yli 90 minuuttia kestävät luennot. Myös luentojen havainnollistamisessa on edelleen toivomisen varaa. Harjoitukset ovat monipuolistuneet ja erityisen kiitettäviä lausuntoja opiskelijajäseniltä saatu tietotekniikan integroinnista opiskelun työvälineeksi useilla harjoituskursseilla.

OKTR:n opiskelijajäsenet järjestivät yhdessä opiskelijajärjestö Atlaksen kanssa sähköpostikyselyn, jonka mukaan määriteltiin teemat jokavuotisen palautepäivän asia-aineistoksi. Keväällä OKTR alkoi pohtia 2 portaisen tutkinnonuudistuksen koulutusohjelman rakenteellisia kysymyksiä maantieteen kannalta. Itsearviointiraportissa on asioita OKTR:n kokouksista ja palautepäivän annista.

Opetuksen kehittämistyöryhmä kokoontuu useita kertoja lukukausien aikana ja toimii aktiivisesti opetuksessa havaittujen ongelmien poistamiseksi. Keskustelu opiskelija- ja opettajajäsenten välillä on avointa.

16. OPETTAJIEN YHTEISTYÖ OPE- TUUKSEN JÄRJESTÄMISESSÄ JA TOTEUTUKSESSA

Osassa 7 on esitetty malli tutkimuksen ja opetuksen yhteenliittämisestä ja toisiaan tukevuudesta. Tällä tavalla pyritään tieteelliseen tutkimukseen perustuvaan hyvään opetukseen ja vältetään myös opetukseen helposti pesiytyvät päällekkäisyydet eri opintojakson välillä. Opetuksen kehittämisen avainsanoja ovat paitsi kiinteä vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa yhteistyö opettajakollegoiden kanssa, oppimisen korostaminen opettamisen sijaan ja tiedottaminen muille opettajille ja tiedeyhteisölle. Opettajien yhteistyöstä testataan mm. opinto-oppaan laatimisen yhteydessä. Silloin tieteenalan sisällä yritetään rakennetaan opetusohjelma, jossa ei ole päällekkäisyyksiä.

Opettajien yhteistyö opetuksessa on selkeästi tiivistynyt vuoden 2002-2004 opinto-oppaan laatimisen myötä. Sen käsittelyn yhteydessä saatiin poistettua

päällekkäisyyksiä opetuksessa ja yhdistettyä ns. yleisiä oppisisältöjä.

Opettajien yhteistyö on aktiivista opintojaksojen suunnittelussa eri suuntautumisvaihtoehtojen sisällä. Suuntautumisvaihtoehtojen välistä yhteistyötä tapahtuu erityisten teemojen, kuten matkailu-, ympäristö- ja syventävän opetuksen yhteydessä.

17. KANSAINVÄLISTYMISEN HYÖ- DYNTÄMINEN OPEUKSEN LAADUN PARANTAMISESSA

Laaja, kansainvälisesti tunnustettu tieteellinen asiantuntemus on merkinnyt sitä, että laitoksen opettajia on pyydetty myös oppiaineen ulkopuolisten tutkielmien ohjaajiksi ja tarkastajiksi eri maissa (mm. Ruotsi, Norja, USA). Samoin he ovat toimineet asiantuntijoina täytettäessä yliopistollisia opetusvirkoja mm. Ruotsissa, Norjassa, Englannissa ja Kanadassa.

Kansainvälisesti näkyvään ja arvostettuun tutkimukseen perustuvien laadukkaiden oppikirjojen hyvä palaute on nostanut oululaisen maantieteen kansainvälistä profiilia ja halua työskennellä Oulussa. Tämä on tärkeää, sillä tätä kautta opiskelijat voivat olla ylpeitä oman laitoksen opettajien tieteellisistä saavutuksista ja tätä kautta sitoutua vahvasti laitoksen toiminta-ajatukseen.

Vaikka opetussuunnitelman lähtökohtana on tieteenalan ja työmarkkinoiden kehitys, korostetaan laitoksen toiminta-ajatuksessa vahvasti sitä, että laitoksella annettava opetus perustuu kansainvälisesti ja kansallisesti näkyvään ja arvostettuun tutkimukseen. Tietoa ei siis vain siirretä ulkomailta Suomeen, vaan kotimaiselle ja kansainväliselle tiedeyhteisölle tarjotaan myös suomalaisia kontribuutioita. Esimerkiksi kulttuurimaantieteen osalta laitoksella tehtyä tutkimusta siteerataan kansainvälisesti enemmän kuin muiden Suomen maantieteen laitosten vastaavaa tutkimusta yhteensä.

Kansainvälistyminen näkyy koko ajan lisääntyvinä opettaja/tutkijatapaamisina kansainvälisissä ja kotimaisissa tieteellisissä

kokouksissa sekä EU-projekteissa (esim. PINE, RENMAN Seasonal Landscapes). Tätä kautta tietoa välittyy myös opetukseen. Esimerkiksi ERASMUS-vaihtojärjestelmään kuuluvat intensiivikursseilla pidettävät luennot ja ryhmätyöt ovat tuoneet ryhmätyöskentelyä koskevia ideoita täällä toteutettavaksi. Muuttuva Eurooppa opintojaksoon on liitetty PAYPIRD-projektin tuloksia. Jatkokoulutettavat osallistuvat kansainvälisiin kokouksiin pitäen siellä yleensä myös esitelmän. Laitoksen professoreita on kutsuttuina luennoitsijoina vierailut ainakin Euroopassa ja Amerikassa ja opetustehtävissä Amerikassa, Englannissa, Virossa ja Hollannissa.

Kansainvälistä yhteistyötä on viime vuosina tehostettu sekä opiskelijavaihdon että oppimateriaalituotannon osalta. Laitoksen tutkijoita on mukana kansainvälisissä tutkimusprojekteissa ja tutkijaverkoissa ja myös opiskelijoille tarjoutuu niiden kautta mahdollisuuksia ulkomaisiin kontakteihin opiskelijavaihdon ohella.

18. LAITOSKOHTAINEN KOULUTTAUTUMINEN

Korkeakoulupedagoginen kouluttautuminen on jatkossa hyvissä kantimissa. Mahdollisuus osallistua vuosittain maantieteen päiville on taattu kaikille opettajille. Sen sijaan tutkijan kouluttaminen jollekin maantiedettä sivuavalle erikoisalalle on resurssikysymys. Henkilöstöstrategiaan tulisi kuulua jatkuvan kouluttamisen periaate resurssien niin salliessa.

19. OPINNÄYTETYÖT JA NIIDEN OHJAUS

Opinnäytetyö laaditaan ohjaajan antamasta tai hyväksymästä aiheesta. Usein tutkielmaa rahoittaa ulkopuolinen taho. Opinnäytetyön tekemiseen liittyy tutkielmaseminaareja (I-IV). Niissä opiskelija esittelee ensin työnsä alkuvaihetta, seuraavaksi kirjoitusvaiheen alkua ja lopuksi työn valmistumisvaihetta. Tutkielmatyöskentelyyn kuuluvat opponeeraukset ja muiden opiskelijoiden sekä opettajien

kommentit, myös työtä ohjaavan professorin demonstratiot tai luennot. Ennen seminaaria ohjaaja on tarkastanut työn. Pro gradu- tutkielman aihepiiristä perillä oleva opettajatuturi on myös käytettävissä ohjauksessa niin, että koko opettajakunta kuuluu opinnäytteiden ohjausjärjestelmään.

Valmistumismääristä ja saadusta palautteesta päätellen opinnäytetöiden ohjaus on laitoksella tehokasta ja laadukasta eikä muodosta estettä koulutusohjelmasta valmistumiselle.

Opinnäytteitä tekevillä opiskelijoilla on mahdollisuus saada "virallisen" ohjauksen lisäksi tukea myös opettajatutoreilta, joiden erikoisalut ilmoitetaan ilmoitustaululla. Laitos pyrkii varmistamaan kaikkien aloitettujen opinnäytteiden valmistumisen ja ainakin korkeasta valmistumisasteesta päätellen tässä on myös onnistuttu.

20. RAPORTIN SYNTY JA SEN KÄYTTÖ LAITOKSELLE?

Raportin perustana on OKTR:n aktiivinen työ alkaen opinto-oppaan 2002-2004 valmistelusta alkaen. OKTR:ään kuuluu neljä Atlaksen valitsemaa opiskelijajäsentä ja neljä henkilökunnan edustajaa kaikista opetustyöhön osallistuvasta henkilöryhmästä. Laitoksen muu henkilökunta ja opiskelijat (Atlas) ovat osallistuneet raportin sisällön ja rakenteen muotoiluun. OKTR:n ja LN:n sihteerinä toimiva laitoksen amanuessi on kerännyt aineistoa raporttia varten ja jakanut tekstin kommentoitavaksi opettajakunnalle ja OKTR:lle. Kommenttien jälkeen teksti on lähetetty Opetus- ja opiskelijapalveluihin, jaettu laitosneuvostolle ja pienryhmäohjaajille käytettäväksi orientoivien opintojen oppimateriaalina.. Raportti laitetaan www-sivuille syyskuussa 2003.

Raportti on laadittu opetuksen kehittämistyöryhmässä opiskelija- ja opettajajäsenten yhteistyönä. Siitä tiedotetaan sekä perinteiseen tapaan että verkon kautta.

21. LAITOKSEN OPETUKSEN ITSEAR- VIOINTIJÄRJESTELMÄN TOIMINTA

Hyvä ja innostunut opettaja, jonka opetus perustuu omakohtaiseen tutkimuskokemukseen, saa opiskelijan tuntemaan itsensä osaksi tiedeyhteisöä. Tiedeyhteisön ja opiskelijoiden yhteisesti hyväksymät eettiset ohjeet ja tasa-arvosuunnitelma puolestaan tarjoavat laajemmat puitteet työssä onnistumiselle. Tämä ”peruskehikko” vaatii silti jatkuvaa kehittämistä ja arviointia. Laitoksen toiminnassa arviointi on muodostunut keskeiseksi osaksi. Työmarkkinoiden suuntaan erinomainen palautekanava ovat vuosittaiset alumnipäivät. OKTR vastaa opetussuunnitelman suurista rakenteellisista kysymyksistä, mutta myös pienemmistä yksityiskohdista. Opettajien palautejärjestelmät ovat monipuolistuneet ja uusiin kokeiluihin kannustetaan. Lähtökohtana on, että kehittyvä dynaaminen laitos tietää, minne ja miten se on menossa, mutta on myös herkkä haistelemaan uusia tuulia ja kannustamaan uusiin, rohkeisiin kokeiluihin.